

L'Inventari General d'Onomàstica del Vallès Oriental

134

Avui dia, quan es contempla un projecte, quan es planteja un treball i s'estudia la manera de realitzar-lo, es pensa de seguida en un equip de gent amb possibilitats i un cert grau de preparació o ganes de tirar-lo endavant. Això és d'aquesta manera segurament per una certa lògica i ningú no es planteja una feina d'una certa envergadura si no és en conjunt. Els treballs fets en equip, quan estan ben coordinats i amb les tasques ben repartides, poden ser a la llarga més efectius que una recerca en solitari, encara que aquesta té l'avantatge de poder-se dur a terme amb criteri unívoc després d'haver triat el camí; sovint, però, es plantegen problemes de fons i nombrosos dubtes que cal pair a poc a poc, i per tant es fan més confusos i llargs.

Tots aquests inconvenients es poden multiplicar quan es tracta d'un projecte molt a llarg termini per al qual fins i tot no hi ha un final més o menys previst. Aquests dubtes o problemes dels quals parlàvem sorgeixen constantment com a producte de la pròpia feina i, encara que caldria anar amb aquella marxa lenta que esmentàvem, davant les noves vies que s'obren i les noves fonts per consultar, hom no pot torbar-se gaire i cal resoldre'ls després de destriar les possibilitats que es tenen.

Amb aquesta dinàmica, cal enfrontar-se en un projecte com el que pretén recollir l'onomàstica de la comarca del Vallès Oriental, iniciat ja fa molts anys amb la idea de confeccionar un cos onomàstic d'un territori concret tractant-lo com una totalitat. Aquest territori es va delimitar en l'àmbit de la comarca administrativa i al projecte se li donà el nom d'Inventari General d'Onomàstica del Vallès Oriental.

D'antuvi, pot semblar agosarat, pretensions o producte d'una dèria enquimerada. Segurament té una mica de cada i encara moltes coses més. De totes maneres, en aquell moment no vaig parar-me a pensar en la que em venia al damunt. Tanmateix, era empès per una realitat evident: el fet que corriem el perill que ens desaparegués

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
1996

tot un món que encara teníem a l'abast de la mà, aquell que generacionalment s'havia tramès als nostres camps i a les nostres viles, sobretot aquell que passava pel contacte oral.

No vaig dubtar a començar la recerca amb informadors orals per tal de recollir i fixar tot aquell material que la memòria encara podia fornir-nos, sense mirar prim si l'informador era de Castellcir, Gualba, Sant Fost o Cànoves. Me n'hi anava de dret una vegada, dues o aquelles que calgués per a recollir les dades i després fixar-les amb un simple sistema de «calaix de sastre» limitant estrictament l'àmbit de cada terme municipal. La pretensió no era cap altra que anar omplint aquests calaixos amb tota la informació que anés rebent, la qual tanmateix no es circumscribia només a la part oral, car al mateix temps -a vegades mitjançant el mateix contacte amb la gent- veia les possibilitats de poder consultar arxius i col·leccions privades i públiques.

Així, primer anava introduint el material -només en el cas de Granollers- en fitxes i després ja en un sistema informatitzat, en què separava rigorosament les dades de cada poble, sense cap més idea inicial que la de guardar-lo. Al cap d'uns anys de recollida de dades, amb un nombrós material arxivat i classificat, vaig obrir un procés de reflexió sobre la possibilitat o la necessitat d'intentar la seva publicació en reculls dedicats a cada poble, a partir de la constatació de l'interès generat en la gent del poble per veure les seves informacions impreses i pensant, sobretot, que pugui servir d'estímul, de revulsiu o -si voleu- fins i tot de provocació perquè surtin noves dades que n'eliminin defectes existents o que facin somniar en l'afloració de joves investigadors a cada poble per a completar-ne la recerca.

D'aquesta manera, decideixo que vagin sortint en forma de reculls, naturalment ampliables amb noves fonts d'informació (si n'hi ha o si es troben més endavant) malgrat que ja estiguin publicats. Aquesta és la gran qüestió: que cap d'aquests reculls no sigui una finalitat en si mateix sinó un mitjà.

Tanmateix, la tasca de pretendre editar-los no és gens fàcil, a part de la desviació de la feina que portes endegada. D'aquesta manera -i gràcies al gruix del material inventariat d'alguns pobles-, em plantejo la participació en premis literaris o de recerca com a font d'autofinançament que pugui cobrir, encara que sigui mínimament,

una petita part de les necessitats. Després de prendre aquesta decisió, arriben dos premis amb els reculls de Martorelles i Aiguafreda durant l'any 1996: al premi Gumersind Bisbal, atorgat a la Pobra de Claramunt (Anoia), i el dels Temes Aiguafredencs, concedit per l'ajuntament d'aquesta vila vallesana. Tanmateix, no va haver-hi la mateixa sort en la participació anterior en el VIII Memorial Joan Camps (1994) que es concedeix a Granollers. També dins el mateix any 1996 varen presentar-se dos treballs amb els noms: *Recull Onomàstic i Tradicional de Gualba* i *Recull Onomàstic de la Llagosta*, dedicats a aquests pobles.

Metodologia

De moment, aquests treballs es fan pensant que arribin a un públic determinat, el que habita darrera de cadascun d'aquests noms o de les expressions que els han creat. Així, la seva estructura queda supeditada a aquesta idea inicial i es porta a terme la recerca de les veus tradicionals seguint la pauta establerta en el conjunt de tots els pobles de la comarca: d'una banda, el contacte oral, imprescindible per al recull de la memòria històrica i tradicional, i de l'altra, la investigació en arxius públics o privats i en aquelles publicacions que ens en donen referències.

Els treballs queden dividits en dues grans parts. La primera conté la llista de noms o índex alfabètic, en la qual les veus estan ordenades alfabèticament, per famílies. La segona part es divideix en dos apartats: motius i noms de casa, i toponímia. En l'apartat de toponímia, les veus estan agrupades a partir del nom genèric remarcat (per ex. *eres*, i a continuació hi ha la llista de totes les *eres* introduïdes per l'específic). Aquesta estructura, com deia abans, és exclusiva per a l'edició dels treballs monogràfics. Pensant en l'inventari general, les entrades seguiran un rigorós ordre alfabètic per famílies a partir de l'específic.

Abans de començar el procés de treball, cal triar un territori concret, encara que a vegades és aquest qui et tria a tu en forma d'informadors amb els quals no comptaves: aleshores, senzillament agafes la llibreta i el plànol del poble o de la part d'aquell municipi i te n'hi vas. Una vegada engegada la feina, és ideal poder disposar d'un informador que t'acompanyi a resseguir el territori determinat (no sempre és possible, però) i aleshores cal recollir les dades incorporant-

les al plànol i fer el seguiment pel teu compte més endavant. El més efectiu en tots els sentits és anar-hi sempre acompanyat, perquè els informadors tenen llacunes a la memòria i també perquè, estant sobre el terreny, es troben davant d'una raconada, una vinya, un esquei, un accident o un indret qualsevol que els fa reviure i recordar noves circumstàncies que fan aflorar altres veus. Cal resseguir sobre plànol, d'acord amb els límits del plànol cadastral, el límit termenal: d'aquesta manera es pot concretar perfectament el territori sobre el qual actuarem i podrem veure, a vegades, com un topònim s'encavalca en dos o més termes municipals. Això ens haurà de portar a seleccionar-lo adequadament a cada lloc. Després de fer la delimitació, es tria la part que es considera idònia per a començar, potser perquè s'ha acabat la feina en el poble veí i continuem endavant. De tota manera, sigui com sigui, cal triar una part del territori i anar-lo escombrant pacientment fins a intentar de cobrir-lo tot. Això és pel que fa al treball fora vila, és a dir, pel que fa a la recerca de noms de lloc pròpiament. Per als noms de casa o motius cal disposar d'un plànol del poble i, tal com es faria amb tot el terme, s'ha de començar per un cap i anar escombrant carrer per carrer, i si pot ser, casa per casa, establint diàleg amb la gent i anotant a la llibreta qualsevol circumstància considerada d'interès.

Una darrera consideració de caire metodològic: no es fa cap anàlisi de fonètica de les veus per considerar que, amb els diversos estudis sobre aquesta temàtica que avui dia hi ha a disposició, les diverses modalitats o formes fonètiques d'aquesta part del territori ja han estat analitzades. Per tant, es remet en aquest tema als treballs dels especialistes.

L'interès de l'onomàstica

Quan s'arxiva el material, no cal establir jerarquies en el valor de les veus, però sí distincions que després ens serviran per a classificar-les. Així, en el camp de l'antroponímia -formada pels sobrenoms- el material es divideix en: motius, malnoms, renoms i noms de casa. A partir d'ara, les veus prenen el seu protagonisme i evidencien constantment, amb les seves definicions, que a vegades costa de precisar exactament a quin grup haurien de pertànyer. Tanmateix, pel que fa al nostre àmbit geogràfic, i donada la tradició, penso que podem parlar exclusivament de motius i noms de casa, que al Vallès els englobem tots.

Dintre el primer grup queden inclosos els motius pròpiament dits, els quals entenem que són totes aquelles veus que neixen del moteig (el renom que originalment neix per la mateixa necessitat del cognom actual, és a dir, per a distingir l'individu) i que es creen a partir de la feina (fuster), del lloc on es viu (puig), d'un objecte, d'un animal (cuc), etc. Aquests renoms, quan s'apliquen a un grup o a col·lectius, esdevenen noms de casa: ca, can o cal Fuster. El malnom té sovint unes connotacions ofensives: el Bord, el Caga Estepes, la Bòrnia.

Encara dintre d'aquests grups es podrien fer noves observacions, com per exemple la utilització de la forma del sobrenom, que ja veïem abans, la qual agruparia totes aquestes veus, és a dir l'àlies que sovint trobem amb la forma «(a)» creat originàriament per a la figura del cabaler casat amb la pubilla d'una propietat que utilitzava el cognom del mas i el seu darrera de l'àlies, a vegades per mitjà d'un hipocorístic, o sigui, una forma acariciadora: Jan. Altres vegades ho feia amb una afèresi, com ara Calau, o amb un diminutiu, com ara Joanet. Es podria classificar alhora en una sèrie de subgrups, d'acord amb les consideracions que mereixi el seu origen per motiu de sexe, condició física o social, per ser net o brut i tantes i tantes altres coses.

Dins el camp de la toponímia s'engloben tots el noms de lloc i també podríem dir els d'objectes. De totes maneres, es poden delimitar també -com veiem en l'antroponímia- en diversos subgrups. Així, els elements de culte religiós (altars, noms de campanes, retaules) són considerats hagiopònims. Els que tenen relació amb l'aigua (rades, golfs, rius o rieres) són els hidrònims. Amb referència al relleu del terreny tenim els orònims.

En el treball de l'Inventari General d'Onomàstica no s'utilitzen, però, totes aquestes possibilitats sinó les formes que estan d'acord amb el tarannà i la manera de fer de la gent que habita el territori. Amb els noms, tant els de persona com els de lloc, s'intenta buscar l'origen de les veus. Tanmateix, si no es pot saber de manera certa, no s'entra en cap tipus d'especulació, i si es té més d'una versió, s'explica.

Quant als noms de lloc, cal donar la situació i la manera d'arribar-hi, encara que cal remarcar que, sobretot amb les dades d'arxiu, això no sempre és possible. Cal recollir i transmetre aquelles

explicacions tradicionals o adients que el puguin fer més proper, les quals, malgrat que surtin algunes vegades del camp estricte de l'onomàstica, poden servir més endavant per a completar estudis posteriors d'altres investigadors, per exemple, en el camp de l'etnologia o del folklore. Qualsevol qui vulgui ampliar la informació d'un nom té referències dels arxius o de les publicacions que parlen d'una veu determinada amb la indicació corresponent. A l'Inventari General d'Onomàstica quedarà incorporada l'onomàstica de cada poble per mitjà d'un índex alfabètic amb la corresponent distinció -que segurament es correspondrà amb la inicial de cada poble per a l'entrada- i amb les respectives dades d'arxiu, bibliogràfiques o d'altres publicacions. Malgrat tot, encara estem a la recerca de dades de molts municipis i en un cas, el de Granera, no hem rebut pràcticament cap informació. Per tot això es fa molt difícil poder treballar actualment en la direcció que es voldria en l'Inventari, car la feina és molta i es fa complicat de ser a tants llocs.

El projecte està pensat i la manera de confeccionar-lo, degudament estructurada. Caldria trobar els mitjans i el temps per a portar-lo a bon port amb una recerca racional i continuada, i pensant, més que en una obra totalment acabada, en una porta oberta a tots aquells estudiosos que vulguin o necessitin consultar-lo i alhora ampliar-lo amb el fruit de noves recerques, de manera que se'n puguin servir a les terminals de les biblioteques o a les sales de lectura dels pobles en el moment desitjat. Aquest treball ofereix la possibilitat de donar suport a altres àrees d'estudi en un moment donat, com ara la lingüística, la sociologia, la geografia i la història, que amb la publicació dels llibres ja es fa realitat, però que amb l'Inventari General d'Onomàstica es podrà convertir en una autèntica eina de treball.

Enric Garcia-Pey